

УДК 370.036-373.67

СТРУКТУРА ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ

Ян Сяохан

У статті розглянуто роблеми, які найбільш часто виникають в процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музики, обґрунтовано метод пропедевтики, що дозволяє мінімізувати педагогічні помилки. Обґрунтовано компонентну структуру пропедевтичної компетентності викладача вокалу, яка включає в себе професійну (музичну та методичну) ерудованість, аналітико-діагностичний, прогностично-проективний, рефлексивно-оцінний та коригувально-творчий компоненти. Схарактеризовано три рівні можливих помилок у побудові навчального процесу – стратегічний, тактичний і операційний, а також три класи їх потенційного різновиду: аксіологічний, герменевтичний, праксіологічний.

***Ключові слова:** викладач вокалу, пропедевтика, структура пропедевтичної компетентності, педагогічна помилка.*

В статье рассмотрены проблемы, которые наиболее часто возникают в процессе вокальной подготовки будущих учителей музыки, обоснован метод пропедевтики, позволяющий минимизировать педагогические ошибки. Обоснована компонентная структура пропедевтической компетентности преподавателя вокала, которая включает в себя профессиональную (музыкальную и методическую) эрудицию, владение методикой диагностики, технологиями прогнозирования, творческого планирования, мониторинга, готовности к рефлексии, коррекции и самокоррекции. Охарактеризованы три класса потенциально возможных ошибок в построении учебного процесса: аксиологический, герменевтический, праксиологический.

Выделены три уровня организации учебного процесса и соответствующих им педагогических ошибок: стратегический, тактический и операциональный.

***Ключевые слова:** преподаватель вокала, пропедевтика, структура пропедевтической компетентности, педагогическая ошибка.*

The article discusses the most frequently emerging issues of the process of vocal training for the future vocal instructors. The author gives grounds for the method of propaedeutics which allows to minimize teaching errors, singles out three vectors of propaedeutics realization corresponding to the three levels of pedagogical activity organization: strategic, tactical, and operational. The importance of mastering propaedeutic competence by voice instructors is underlined, and is connected with the tasks of hygiene, future music teachers vocal potential preservation and development. The essence of the teaching error as an unintentional violation of norms and consistency that regulate the professional teacher activity is revealed.

Three levels of the educational process organization and their corresponding pedagogical mistakes are singled out: strategic, tactical and operational, based on which the analysis and typology (see the final paragraph) of the content aspect of possible deformations in the teacher's activity at vocals class, the analysis of the vocal preparation goals of the future music teacher and the tasks that are solved in the process of singing teaching to students, namely: the formation of vocal and technical base, work on the repertoire, preparation for performing and vocal and pedagogical activities.

The componential structure of vocal instructor's propaedeutic competency is considered and includes professional erudition (musical and methodological); mastering of diagnostic and monitoring techniques; mastering of forecasting and creative planning process; readiness for reflection, correction and self-correction.

Furthermore, three classes of potentially possible mistakes in the learning process construction are characterized; these include axiological, hermeneutic and, praxeological.

***Key words:** voice instructor, propaedeutics, structure of propaedeutic competence, teaching error.*

Постановка проблеми. Важливою ознакою сьогодення є потреба суспільства у освічених й творчих фахівцях. Ці вимоги у першу чергу стосуються педагогічної галузі: адже від того, якою особистістю є викладач та яким чином він буде діяти, значною мірою залежить вектор і темп розвитку його вихованців.

В галузі мистецької педагогіки, в діяльності художнього типу, особливо яскраво проявляється залежність прищеплення новим поколінням сприйняття й розуміння духовної цінності музичних явищ, здатності до їх глибокого переживання й насолоди істинною красою, від особистості викладача, його властивостей і професійних умінь. Суттєву роль у цьому відіграє і виконавсько-вокальна майстерність майбутнього вчителя музики, адже добре відомо, що "живе", безпосереднє і натхненне виконання твору здійснює більш сильне і емоційно-яскраве враження, ніж його прослухування в запису. Крім того, спів вчителя "червоною ниткою" проходить через урок, реалізуючись і в процесі роботи над формуванням співацьких навичок школярів, і в розучуванні пісень, засвоєнні елементів нотної грамоти, навчанні учнів вокальної імпровізації тощо.

Як показує практика, далеко не всі студенти оволодівають якісними навичками вокального виконавства, що пояснюється цілою низкою непростих причин, зокрема – неухважністю до індивідуальності співака-початківця, невідповідністю індивідуальних голосових даних викладача та його м'язових відчуттів типу голосу й співацьким особливостям студента, перевагою емпіричного підходу до організації вокально-навчального процесу тощо. Зрозуміло, що відсутність реальних успіхів, незадоволеність студента своїми результатами породжують в них невпевненість, сумнів у своїх здібностях, що ускладнює і процес навчання, і майбутню виконавську діяльність, призводить до фрустрації і утворення так званого "сценічного бар'єру" (А. Саннікова [4]), тобто психологічного гальма, в результаті чого музично-педагогічний потенціал співака повною мірою не реалізується.

Проблема успішності навчання співу має ще один аспект – збереження й фізіологічно-адекватного розвитку голосу, адже співочий апарат – це досить крихке природне утворення, тому педагогічні помилки, негнечні вимоги й неадекватні поради стосовно техніки звукоутворення можуть привести до перенапруження співочого апарату, захворювань, а подекуди – і завдати непоправної шкоди вокальному розвитку співака.

Це свідчить про важливість підготовки майбутніх викладачів вокалу до усвідомлення особливостей кожного студента, передбачення можливих складнощів у його співочому розвитку, здатності приділяти належну увагу їх уникненню як фактору, що зумовлює більш ефективне й швидке утворення вокальних навичок та виконавських умінь. Здатність до такого передбачення й запобігання помилок приходить з досвідом, значною мірою – шляхом спроб і помилок, при чому ці помилки відбиваються на вокальному розвитку вихованців.

Набуттю здатності викладачів-початківців уникати більшості помилок сприяють орієнтація у типових проблемах вокального навчання, осмислення узагальненого позитивного досвіду та власних спостережень, оволодіння методами моделювання, прогнозування, діагностики й моніторингу результатів навчання, їх адекватної оцінки та корекції педагогічних дій. Незважаючи на важливість зазначених питань, характеристиці типових помилок у викладанні вокалу та формуванню в студентів здатності до їх уникнення достатньо уваги не приділяється.

Виклад основного матеріалу. Розглянуто вище сукупність знань, умінь і навичок, впроваджену у навчальну практику, визначимо як пропедевтичну компетентність фахівця. Поняття "пропедевтика" походить від грецької "propaideio", що означає передбачення, упередження. Його застосування не є новим у науковій думці. Найбільш вживаним воно є в медичній сфері, пов'язуючись із заходами, спрямованими на упередження захворювань. Достатньо часто це поняття використовується і в соціальній психології й педагогіці, коли йдеться про вироблення у особистості імунітету щодо негативних впливів (Г. Балл, І. Бех, І. Матюша, С. Маховська, Л. Попов, В. Сипченко, Т. Сущенко та ін.). Прояв пропедевтичних заходів вважається ефективним засобом упередження або мінімізації негативних явищ. Відтак у вокально-педагогічній сфері пропедевтична компетентність має слугувати шляхом

уникнення помилкових дій і тим самим сприяти підвищенню ефективності виховних та навчально-формувальних процесів.

Важливим з цього погляду є визначення сутності педагогічної помилки, під якою науковці розуміють ненавмисне порушення норм і закономірностей, що регулюють певну професійну діяльність [5]. Відтак передумовою уникнення типових помилок є, з одного боку, знання існуючих у вокально-педагогічній діяльності норм і принципово важливих законів, а з іншого – знання тих проблем, які найбільш часто виникають у молодих фахівців та усвідомлення типових і розповсюджених причин їх виникнення. З цього стає зрозуміло, що всебічна професійна ерудованість, осмислення даних науково-методичної літератури, уявлення про ідеальний результат педагогічної діяльності та типові відхилення від нього і способи послаблення або уникнення похибок становлять компонент пропедевтичної компетентності.

У обґрунтуванні наступного компонента пропедевтичної компетентності виходимо з того, що в запобіганні суттєвим педагогічним помилкам важливим є своєчасне виявлення похибок та аналіз процесу їх виправлення, в основі якого лежить володіння критеріями оцінювання, методами діагностики й моніторингу вокального розвитку співака як суттєвого аспекту навчально-формувального процесу, сприяючи досягненню очікуваного результату, оптимізації індивідуалізованого шляху розкриття виконавських потенцій студентів. На значущості педагогічної діагностики та її ролі в педагогічній діяльності наголошували такі науковці, як Л. Арчажнікова, Б. Бітінас, К. Ігенкамп, М. Пак та ін. На думку А. Кочетова, "... педагогічна діагностика проникає в усі ланки навчально-виховного процесу і здійснюється безперервно всіма її учасниками" [2, с. 5]. У такій якості діагностичне дослідження відрізняється від іншого виду пізнання – науково-дослідного, евристичного, стаючи пошуком відомих закономірностей у "невідомих обстежуваних" [2, с. 5]. Не менш важливим є і постійний моніторинг фахівця за процесом і результатами власної вокально-педагогічної діяльності: здатність помічати суттєві зрушення є необхідною передумовою корекції педагогічних дій, регулювання навчального процесу. Ці міркування дають підстави визначити діагностично-моніторинговий компонент як неодмінний компонент пропедевтичної компетентності.

Крім того, володіння методиками педагогічної діагностики й моніторингу є необхідною складовою діяльності з планування змісту занять та їх організації, здатності до розробки індивідуально-персоналізованих завдань на засадах уявлення й передбачення очікуваних результатів.

Значущість останнього, аналітико-прогностичного, компонента педагогічної діяльності підкреслювали такі науковці, як Л. Арчажнікова, Б. Гершунський, Н. Голубєв, А. Бодальов та ін. [1]. У їхніх працях підкреслюється, що усвідомлення психолого-педагогічних особливостей закономірностей перебігу навчально-виховного процесу в сполучі з виявленням наявних проблем, методично спрямовує пошуки майбутнього фахівця на його планування й реалізацію винайдених методів і прийомів, спонукає до творчої активності, постійного пошуку більш ефективних способів вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, науково обґрунтованої розробки й апробації власних інноваційних методик. За цих умов уможлиблюється ефективне прогнозування, а з цим – і проектування освітнього процесу. Відтак прогностично-проективний компонент у діяльності викладача становить необхідний компонент пропедевтичної компетентності.

Не менш важливим є і те, що виявлення наявних проблем у співака потребує від майбутнього викладача не тільки його володіння власними, якісно сформованими вокальними навичками, а й розвинутого вокального слуху, спостережливості, здатності до "м'язової емпатії", поза чим неможливо визначити "діагноз" незадовільного звучання, вокальної інтонації, визначити сутність проблем, які заважають успішному розвитку співака-вихованця. Отже, здатність до педагогічного самоаналізу, самооцінки й визначення власних помилок та помилок у виконавстві, до фахової рефлексії визнається важливим структурним компонентом пропедевтичної компетентності майбутнього фахівця.

Звернемо також увагу на те, що характер рефлексії та висновки, які з'являються в результаті самоаналізу, стимулюють роздуми, методично-творчі пошуки

фахівця, спонукають до розширення своїх можливостей, власних виноходів, спрямованих на швидке виправлення помічених недоліків, а в подальшому – на їх запобігання. Ця здатність до самостійного, швидкого й ефективного виправлення помилок вважається ознакою здібності до певного роду фахової діяльності, важливою якістю навченості, яка зумовлює швидку адаптацію до мінливих умов сьогоденної реальності, різнобарвності індивідуальних особливостей студентів, нових завдань, які виникають із змінами у ціннісних орієнтаціях суспільства та освітньої системи. Відтак маємо підстави зазначити важливість коригувально-творчого компоненту пропедевтичної компетентності.

Узагальнюючи викладене вище, представимо структуру пропедевтичної компетентності в єдності таких компонентів: професійної ерудованості (музичної та методичної), діагностично-моніторингового, прогностично-проективного, рефлексивно-оцінного, коригувально-творчого компонентів.

Встановлення структури пропедевтичної компетентності стає підставою для вироблення методики її формування у студентів майбутніх викладачів вокалу, яка має будуватися на засадах збагачення знань про типові помилки, властиві викладачам-початківцям, ґрунтовні методичні знання, розвинене аналітичне мислення й рефлексивну свідомість, прояв уваги до індивідуальності студентів та змін, що відбуваються з ними у процесі навчання співу, задіяння механізмів самоконтролю, контролю та самокорекції. Підвищенню ефективності формування пропедевтичної компетентності має сприяти типологізація педагогічних помилок, здійснена на засадах уявлення про їх різновиди стосовно стратегічного, тактичного та операційного рівнів організації професійної педагогічної діяльності. Доречним науковці визнають і виділення трьох класів помилкових дій – аксіологічного, герменевтичного, практиологічного, які проявляються у характері ціннісно-смыслових орієнтацій фахівця, у здатності до інтерпретації педагогічних ситуацій та здійсненні функціональних обов'язків, фахових дій та операцій в освітньому процесі (Н. Кьон [3], Т. Юзефавічус [5]).

Типологізація характерних помилок для викладачів – початківців вокалу за зазначеними підставами та характеристика методів підготовки студентів до їх запобігання потребують подальшого дослідження.

Література

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя. Москва, 1984. 111 с.
2. Кочетов А. И. Педагогическая диагностика в школе. Мінськ: Народная асвета, 1987. 233 с.
3. Кьон Н. Г. Пропедевтика типових помилок як метод навчання співу студентів педагогічних університетів. // *Міжнародна науково-практична конференція "Пріоритети наукових досліджень – 2018: теоретична та практична цінність"*. Варшава, 2018. С. 11–12.
4. Саннікова О. П., Саннікова А. О. Сценічні бар'єри: диференціально-психологічний підхід: монографія. Одеса, 2014. 236 с.
5. Юзефавічус Т. А. Классификация профессионально-педагогических ошибок: теоретический и прикладной аспекты. *Вестник Московского государственного областного университета*. Серия "Педагогика". 2009. № 3. С. 95–99.